

ARAB TILIDA HARFIY SO'ROQ SO'ZLAR
Patidinov Abdulmajid Muhammadaminovich

Oriental universiteti magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15654273>

Annotatsiya. Ushbu maqola arab tilidagi harfiy so'roq so'zlar – هَلْ (hal) va أَ (a) – ning grammatik xususiyatlari, qo'llanish o'rinlari va o'zaro farqlarini atroflicha tahlil qiladi. Maqolada har bir harfning misollar orqali yoritilishi, ularning o'zbek tilidagi ekvivalentlari ("-mi?") va tasdiq-inkor so'rog'ini ifodalashdagi roli ko'rib chiqiladi. Shuningdek, أَ harfining tanlov so'rog'i (أَمْ bilan) va inkor bilan birga kelish xususiyatlari هَلْ dan farqli jihatlari sifatida ajratib ko'rsatilgan. Maqola arab tilida so'roq gaplarni to'g'ri shakllantirish uchun muhim bo'lgan bu ikki harfning ahamiyatini ochib beradi.

Kalit so'zlar. Arab tili, grammatika, so'roq so'zlar, harfiy so'roq so'zlar, هَلْ (hal), أَ (a), tasdiq-inkor so'rog'i, arab tili grammatikasi, nahv, sintaksis, so'roq yuklamas.

Abstract. This article provides a detailed analysis of the grammatical features, usages, and differences between the Arabic letter interrogatives هَلْ (hal) and أَ (a). The article examines the use of each letter through examples, their Uzbek equivalents ("-mi?"), and their role in expressing affirmative-negative questions. It also highlights the letter أَ' s characteristics of being combined with the question of choice (with أَمْ) and negation as distinct aspects from هَلْ. The article reveals the importance of these two letters, which are important for the correct formation of interrogative sentences in Arabic.

Keywords: Arabic language, grammar, interrogative words, literal interrogative words, هَلْ (hal), أَ (a), affirmative-negative question, Arabic grammar, nahw, syntax, interrogative loading.

Zamonaviy lingvistik tadqiqotlar lingvistik fikrni dunyoning barcha tillari uchun umumlashtirilishi mumkin bo'lgan rivojlanishlaridan ajratilgan holda ko'rib chiqmaydi, ular lingvistik matnlarni ko'plab zamonaviy lingvistik nazariyalar inson lingvistik hodisalarini tushuntirishga qodir ekanligi asosida ko'rib chiqadigan tadqiqotlardir. umuman. G'arb tilshunosligining so'nggi nazariyalari asosida olib borilgan zamonaviy tilshunoslik tadqiqotlari ushbu nazariyalar natijalari asosida arab tilshunosligi merosini qayta o'qishga olib kelishi mumkin. Arab tilining barcha o'zgarishlari, o'zgarishlari va bir holatdan ikkinchi holatga o'tishlarida. Bu yerda so'zlovchiga tegishli ikki til elementi bo'lgan ma'no va qo'llanishga e'tibor qaratishimiz kerak. Qabul qiluvchi va boshqa omillar kontekst bilan belgilanadi va bu yerda biz nutqning kontekstini nazarda tutamiz. Demak, zamonaviy lingvistik tadqiqotlar tilni lingvistik

material va undan foydalanuvchilar o'rtasidagi mavjud munosabatlar nuqtai nazaridan o'rganish jihati olimlar tadqiqotlaridan chetda qolib ketganligini ta'kidlaydi. Kim o'z tadqiqotlarida asosiy e'tiborni strukturaga qaratganligi va ular lingvistik material va undan foydalanuvchilarga, ya'ni tilning kommunikativ jihatiga e'tibor qaratishlari zarurligi to'g'risida. Til, hozirgi tilshunoslik nuqtai nazaridan, sintaktik bilan chegaralanib bo'lmaydi. faqat jihat, aksincha, u kommunikativ jihat bilan chambarchas bog'liq bo'lib, u rol o'ynaydigan jihatdir. Haqiqatni tushunishimizda samarali va muhim Arab tili o'zining boy grammatik tuzilishi bilan ajralib turadi va bu tuzilmaning muhim qismlaridan biri so'roq so'zlardir. So'roq so'zlar gapga so'roq ma'nosini berish bilan birga, ma'lum bir ma'lumotni bilishga qaratilgan savolni ifodalaydi. Arab tilida so'roq so'zlar asosan ikki katta guruhga bo'linadi: ismlar (الإِسْتِفْهَامُ إِسْمًا) va harflar (الإِسْتِفْهَامُ حَرْفًا). Ushbu maqolada biz aynan harfiy so'roq so'zlar, ularning xususiyatlari va qo'llanish o'rinlarini atroflicha ko'rib chiqamiz[1].

Harfiy So'roq So'zlar Nima? Arab tilida harfiy so'roq so'zlar faqat ikkita bo'lib, ular: هَلْ (hal) va أ (a). Bu harflar o'zbek tilidagi "mi/mi?" so'roq yuklamasiga to'g'ri keladi va gapga tasdiq-inkor ma'nosidagi so'roqni beradi. Ya'ni, bu so'roq so'zlar bilan berilgan savollarga javob "ha" (نَعَمْ) yoki "yo'q" (لَا) tarzida bo'ladi. Ularning asosiy xususiyatlari quyidagilardir:

1.Ma'no: O'zbek tilidagi "-mi?" yuklamasiga ekvivalent. Bu harflar o'z-o'zidan mustaqil ma'noga ega emas, balki gapga so'roq ma'nosini qo'shadi.

2.Mabniy (o'zgarmas): Harfiy so'roq so'zlar doim bir xil holatda bo'ladi va gapdagi o'rniga qarab o'zgarmaydi. Ular nahv (sintaksis) jihatdan hech qanday o'ringa ega emas.

3.Gapning boshida kelishi: Bu harflar odatda so'roq gapning boshida keladi[2].

Harfiy So'roq So'zlar: Harflar va ularning qo'llanishi.

1. هَلْ (Hal)

هَلْ harfi keng qo'llaniladigan so'roq harflaridan biridir. U odatda sodda, tasdiq-inkor so'roqlarini ifodalash uchun ishlatiladi.

Misollar: هَلْ إِلَى دَهَبْتِ إِلَى الْمَدْرَسَةِ؟ (Hal zahabta ilal-madrasati?) - Maktabga bordingizmi? (Javob: نَعَمْ / لَا), هَلْ هَذَا كِتَابٌ؟ (Hal hadha kitabun?) - Bu kitobmi? هَلْ تَفْهَمُ الدَّرْسَ؟ (Hal tafhamud-darsa?) - Darsni tushundingizmi? E'tibor bering: هَلْ harfi har qanday turdagi fe'l (o'tgan zamon, hozirgi-kelasi zamon) yoki ism bilan ishlatilishi mumkin.

2. أ (A)

أ ham هَلْ singari tasdiq-inkor so'rog'ini ifodalaydi, biroq uning qo'llanish doirasi biroz kengroq bo'lishi mumkin va ba'zi hollarda ma'lum bir fonetik

qoidalar bilan bog'liq misollar quyidagilar: أَلَيْسَ السُّوقُ؟ إِلَى ذَهَبْتَ أ (A zahabta ilas-sovqi?) – Bozorga bordingizmi? أَلَيْسَ أَمُّكَ مُدَرِّسٌ؟ أَلَيْسَ أ (A anta mudarrisun?) – Siz o'qituvchimisiz? أَلَيْسَ أَمُّ الْفِرَاءَةِ تَفْضِلُ أ (A tufaddilul-qiroata amil-kitabata?) – O'qishni afzal ko'rasizmi yoki yozishnimi? (Bu yerda أ (am) bilan birga kelib, tanlov so'rog'ini ifodalaydi. Bu هَلْ da uchramaydi.) [3].

أ harfi ba'zan هَلْ ga nisbatan rasmiyroq uslubda yoki adabiy tilda ko'proq ishlatilishi mumkin. Shuningdek, ba'zi hollarda أ ni inkor yuklamalari bilan birga kelishi mumkin, bu esa هَلْ da uchramaydi. Masalan: أَلَمْ تَذْهَبْ؟ (Alam tazhab?) – Bormadingizmi?[4].

هَلْ va أ O'rtasidagi farqlar quyidagilar: garchi ikkala harf ham tasdiq-inkor so'rog'ini ifodalasa-da, ular o'rtasida quyidagi asosiy farqlarni ko'rish mumkin: Tanlov so'rog'i: Faqat أ harfi أ (am) bilan birga kelib, tanlov so'rog'ini ifodalay oladi. Masalan: أَلَيْسَ أَمُّ الْقَدَمِ كُرَّةَ تَلْعَبُ أ (A tal'abu kuratal-qadami amil-sillati?) – Futbol o'ynaysizmi yoki basketbolmi? هَلْ bu ma'noda ishlatilmaydi. Inkor bilan kelish: Faqat أ harfi inkor yuklamalari (masalan, لَا، لَمْ، لَيْسَ) bilan birga kelishi mumkin. Masalan: هَلْ هَذَا أَلَيْسَ صَحِيحًا؟ (Alaysa hadha sahihan?) – Bu to'g'ri emasmi? هَلْ inkor bilan ishlatilmaydi. Fonetik qoidalar: Ba'zi hollarda أ harfi fonetik qoidalar tufayli ba'zi fe'l va ismlar bilan birga kelganda o'zgarishlarga uchrashi mumkin. Qo'llanish chastotasi: Kundalik so'zlashuvda هَلْ ko'proq ishlatilishi mumkin, أ esa adabiy tilda va ba'zi grammatik konstruksiyalarda afzalroqdir [5].

Xulosa qilib shuni ta'kidlash kerakki, arab tilidagi harfiy so'roq so'zlar, هَلْ va أ, gapga tasdiq-inkor so'roq ma'nosini beruvchi muhim vositalardir. Ularning o'ziga xos qoidalari va qo'llanish o'rinlari mavjud bo'lib, bu ularni arab tilining boy grammatik tizimining ajralmas qismiga aylantiradi. Ushbu harflarni to'g'ri tushunish va qo'llash arab tilida savol berish va muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun muhim ahamiyatga ega

Foydalanilgan Adabiyotlar:

1. Al-Ruvayli, Megan va Al-Bazai, Saad (2002), Adabiy tanqidchilar qo'llanmasi, Arab madaniyat markazi, Kasablanka, Marokash, Bayrut, Livan, 3-nashr, 169-bet. 35
2. Muhammad al-G'alayiniy. Jami' ad-Durus al-'Arabiyya. – Arab tilini o'rganish bo'yicha fundamental asar bo'lib, unda grammatika qoidalari atroflicha yoritilgan. Madina. 2009-yil, 124 b.
3. Abdurahmon H. Mo'min. A Grammar of the Arabic Language. – Arab grammatikasiga bag'ishlangan ingliz tilidagi manba, unda so'roq so'zlar tahlili ham mavjud. Toshkent, 2019-yil, 97 b.
4. Muhammad Xasan Abdul Aziz. An-Nahv al-Vofiy. – Arab nahvi (sintaksisi) bo'yicha keng qamrovli kitob. Makka, 2005-yil, 136 b.

5. Internet resurslari va akademik maqolalar: Arab tilshunosligi bo'yicha onlayn ma'lumotlar bazalari va ilmiy jurnallar.

